

KLASSZIKUSNAK TŰNŐ BEVEZETÉS

Daidalosz az eget kémelve tanulmányozza a madarak mozgását, és azon tűnődik, hogy miként fog kimenekülni fogságából. A kvalitatív kutatók Daidaloszhoz hasonlóan gyakran állnak megoldhatatlannak látszó problémák előtt, amihez gyakran korlátozott eszközrendszer áll rendelkezésre. A kutatási probléma nehezen strukturált, az egyes módszerek kifinomult alkalmazásához pedig hosszú út vezet. Daidalosz ezermester, de meg kell tanítania Ikaruszt, hogy jól és bölcsen használja a tudást (kutatási technikák alapos ismerete), és ne csak az előkészületeknél (kutatás megtervezése), hanem a repülés kivitelezésénél is jól összpontosítson.

Ez a könyv azoknak készült, akik úgy érzik, egy-egy kutatási problémára rá lehet tekinteni kvalitatív szemszögből is, és hogy a mélyinterjú és a fókuszcsoporthoz kívül más (számos esetben alternatívnak tekinthető) kvalitatív technikák is léteznek. Azoknak, akik úgy gondolják, hogy be vannak szorítva a mainstream által meghatározott játéktérbe, és keresik a kifelé vezető utat. Azoknak, akiket valamilyen kutatási probléma elé sodort az élet, és szeretnék azt újszerű, az eddigiektől eltérő módon megoldani. Azoknak, akik hisznek a kvalitatív kutatások létjogosultságában, és azoknak is, akik szkeptikusak iránta. A könyv elsősorban gyakorló kutatóknak, PhD- és mesterszakos hallgatóknak íródott, de haszonnal forgathatják olyanok is, akiket bármilyen szempontból érdekel a kvalitatív kutatások világa.

Egy módszer akkor használható jól, ha megértjük létrejöttének körülményeit, történelmi, társadalmi beágyazottságát, ezért minden fejezetnél specifikusan foglalkozunk az adott módszerre jellemző sajátosságokkal, valamint utalunk a kapcsolódó ontológiai (lételméleti) és episztemológiai (ismeretelméleti) problémákra. Emiatt úgy tűnhet, hogy bizonyos szempontok ismétlődnek, de ez az adott módszer megértését jobban segítheti. A redundancia klasszikus elvét megtartva (ismétlés a tudás) figyelembe vettük

azt az igényt, hogy nem mindenki fogja elolvasni a könyvet az első betűtől az utolsóig, hanem inkább bizonyos módszerek áttanulmányozására koncentrál. Amennyire lehetett, olvasóbarát stílust követtünk, ezért számos példával, illusztrációval mutattuk be az egyes módszereket. A strukturáltság és a könnyebb áttekinthetőség miatt gyakran nyúltunk a cheklist-szerű felsorolásokhoz, amelyeket viszonylag egyszerű követni és a kutatás során a gyakorlatban alkalmazni.

Felhívjuk az olvasók figyelmét, hogy nem minden technika érthető meg könnyen és egyszerűen, és gyakran komoly szellemi teljesítmény már önmagában a módszerek lényegének és folyamatának megértése, nem beszélve azok alkalmazásáról. Előfordul, hogy a kutatóban felmerülnek olyan kérdések, hogy vajon jól érti-e az adott módszert és megfelelően használja-e. Ezek teljesen természetes félelmek lehetnek, és ezek leküzdéséhez azt javasoljuk, hogy nyugodtan (vagy akár izgatottan) fogjunk hozzá egy-egy módszer alkalmazásához. Természetesen a félelmeinktől megbilincselve hozzáköthetjük magunkat a cselekvésképtelenség papírgalacsinjához a lehetőségek kandallójának árnyékában. Másik megoldás, hogy erőfeszítéseket teszünk arra, hogy aggodalmaink a tűzbe dobott papírgalacsinnal együtt füstté váljanak. Ehhez azonban két dolognak szükséges: egy nyitott tűzterű kandalló, valamint megfelelő célzó képesség a galacsin ferde hajításához a légellenállás, valamint a mozgó test alakjának figyelembevételével. Félelmeink helyett kutatási tervünk válhat füstté, ha nem nézünk velük szembe.

Mivel a kvalitatív módszerek nehezen standardizálhatók, ezért először számos nehézséggel fogunk találkozni, amelyek leküzdése ugyanakkor könnyen flow-ba repíthet minket. A könyv segítséget ad ehhez a repüléshez, irányelveket fogalmaz meg ahhoz, hogy a szárnyaikat próbálgató kutatók képesek legyenek megbirkózni a szélsőséges körülményekkel szemben is. Gyakran látni Ikaruszokat, akik túl közel merészkedve a naphoz megégetik magukat, vagy a magasról a tengerbe zuhannak, mivel megolvad a szárnyukat összetartó viasz.

A szárnypróbálgatáshoz kvalitatív módszerek arzenálját kínáljuk, a klasszikus bevezetőt egy alternatív felvezetés követi (1. fejezet), majd a kvalitatív kutatás filozófiájával és a kutatási tervvel (2. fejezet) felrajzoljuk a repülés térképét. Terepről hozott fűszálakból rakhatunk művészi fészket és fejleszthetünk erős szövésű, a tudományos vita viharának is ellenálló elméletet (grounded theory, 3. fejezet), mint a szövőmadarak. Télen kóborolhatunk más madarakkal is – mint ahogy a széncinege is teszi –, és a közös repülés során esetenként tanulmányozhatjuk életmódjukat, szokásaikat és fon-

tos esettanulmányként (4. fejezet) rögzíthetjük a tanulságokat. Ha fázósak vagyunk, nem feltétlenül kell ahhoz kimerészkednünk a hidegbe, hogy megismerjük egy-egy kolónia gondolkodásmódját, mivel saját fészünkéből is elemezhetjük a virtuális csicsérés (twitter) megannyi formáját (netnográfia, 5. fejezet). Lehetünk magunk rendezte természetfilm operatőrei, vagy elemezhetjük a mások által leforgatottakat (videográfia, 6. fejezet). Hallgathatjuk a pacsirták hangicsálását, akik énekükkel történeteket (narratíva) karcolnak a meghallgatás egére (7. fejezet), vagy megkérdezhetjük a nagy kócsagokat, hogy miként értelmezik a róluk készített díjnyertes természetfotót (interpretatív fotóinterjú, 8. fejezet). Időnként megállhatunk, hogy magunkba tekintsünk és megfigyeljük saját szárnypróbálgatásainkat (kutatói önmegfigyelés, 9. fejezet). Vagy megleshetjük a víztükör felett repülő jégmadár kivetülő árnyékát (projektív technikák, 10. fejezet), amelyet csak az láthat meg, aki fel tudja fedni a jégmadár titkát (a jégmadár háta olyan, mint a víztükör, a ragadozó madarak megtévesztése miatt, hasa pedig száraz levélre hasonlít, ezért a halak nem gyanakszanak). Mondanivalónk plasztikusabb bemutatása miatt használhatunk olyan metaforákat (11. fejezet), mint például a madár, ami ebben a bekezdésben elkísér bennünket. Megfejtethetjük a lugasépítő madarak művészetét, akik valódi bricoleur módjára pompázatos kollázst építenek (12. fejezet), melynek során a nádat nagyszerűen kombinálják olyan apró, saját kontextusokból kiragadott és új értelmet nyert dolgokkal, mint a kupak, a bogyó, a pénzérme vagy az üvegdarabok. És hogy a posztmodern rózsafelhőbe (13. fejezet) brepülve fönixmadárként éledünk-e újjá vagy sem, az annak a függvénye, hogy utunk során megértettük-e, milyen madárnak lenni és milyen térképnek. Akkor rá fogunk érezni arra, hogy milyen érzés a kvalitatív technikák szárnyán az adatfelhőkben élvezettel repülni anélkül, hogy megégetne bennünket a perzselő nap, vagy belefulladás a reménytelenség tengerébe.

A KÖNYVBEN BEMUTATÁSRA KERÜLŐ KVALITATÍV TECHNIKÁK ÁTTEKINTÉSE AZOK KEDVÉÉRT, AKIK KEDVELIK A STRUKTURÁKAT

Könyvünkben az alternatív kvalitatív technikákat a kutatói aktivitás, valamint a kutatás alanyai által tett hozzájárulások formái szerint építettük fel (0. típusú táblázatok). Mivel a kutató és az alanyok minden technikánál komplex feladatot látnak el, emiatt nem állítjuk, hogy kizárólag a táblázatban látható akciókat hajtják végre, csupán annyit közlünk, hogy azok a kutatás lényeges momentumai közé tartoznak.

0. típusú táblázatok. A könyvben található kvalitatív módszerek csoportosítása

MÓDSZEREK CSOPORTOSÍTÁSA LEGFONTOSABB FÓKUSZ SZERINT	KUTATÓ ELSŐSORBAN	A KUTATÁS ALANYA ELSŐSORBAN
Elméletalkotó technika Grounded theory (3. fejezet)	Elméletet alkot Alulról építkezik, beszélget az adatokkal, új elméletet alkot	Adatként funkcionál Próbál felelni a pozitívizmus láncából kitörni kívánó kutató kérdéseire
Dokumentáló technikák Esettanulmány módszer (4. fejezet) Netnográfia (5. fejezet) Videográfia (6. fejezet)	Megfigyel, rögzít Rutinszerű cselekedet eredményeinek rögzítése és elemzése	Spontán cselekszik Elsősorban nem a kutatásért cselekszik, bár zavarhatja, hogy megfigyelik
Elbeszélő technikák Narratív technika (7. fejezet) Értelmező (interpretatív) fotóinterjú (8. fejezet) Kutatói önmegfigyelés (9. fejezet)	Kérdez, hallgat Kérdéseket tesz fel, és meghallgatja a történeteket (akár a saját magáét is)	Válaszol / mesél Aktív cselekvő, kérésre elmondja saját történetét, ami megszokott, mindennapos tevékenység
Kreativitást ösztönző technikák Projektív technikák (10. fejezet) Metafora (11. fejezet) Kollázstechnika (12. fejezet)	Inspirál, facilitál Megteremti a kreatív, alkotó, mélyebb dolgok feltárására is képes környezetet	Alkot valami újat Nem megszokott feladatban vesz részt, újat alkot vagy eddig meg nem értett dolgokat tár fel

Forrás: szerzők

Elméletalkotó technika deklaráltan a grounded theory, melynek során a kutató az adatokból építkezve új elméletet kíván létrehozni.

A *dokumentáló technikák* esetében a kutatás alanyai (többnyire) spontán cselekvők, a kutató alapvetően megfigyel és rögzíti az eseményeket, valamint a rendelkezésre álló információk, nyomok alapján elemez. Ezek a módszerek az esettanulmány, a netnográfia és a videográfia.

Az *elbeszélő technikák* alkalmazásakor a kutatás alanyai elmesélik saját történeteiket, amelyeket előhívhatnak kérdések (narratív technika) vagy fotók (értelmező fotóinterjúk). A kutató önmagától is kérdezhet, megfigyelheti önmagát, leírhatja saját történetét: ez a kutatói önmegfigyelés (introspekció).

A *kreativitást ösztönző technikák* új feladat elé állítják a kutatás alanyait: megadott instrukciók alapján valami újat alkotnak, ami lehet képi vagy szöveges alkotás és ezek kombinációi. Ide tartoznak a projektív technikák, a metafora, valamint a kollázstechnika.

Horváth Dóra és Mitev Ariel